

EL "LIBRE DE L'AFFATUS" DE RAMON LLULL

J.M^a. Vidal i Roca

IMPORTÀNCIA DE LA COMUNICACIÓ EN L'OBRA DE RAMON LLULL

L'època de Ramon Llull es considera un temps de transició en la història d'occident: les estructures medievals s'enfonsen i comencen a sorgir els elements de la futura modernitat. Un món eminentment rural contempla el creixement de les ciutats amb tots els avantatges i inconvenients que això suposa en els més diversos aspectes de la vida: economia, societat, migracions, comerç, religió, burgesia, convivència, insolidaritat, ecologia, crisi d'identitat i de creences, humanisme, nous costums, nova visió del cosmos...

Aquestes novetats creen un ambient d'inseguretat individual que provoca l'aparició de mecanismes psicològics d'afirmació de tota mena, aparentment oposats i moltes vegades contradictoris, manifestats en actituds diferents: d'una part, els entusiastes de les noves formes, que rebutgen tot el que consideren antic o vell com a signe d'immobilisme i endarreriment¹; d'altra part, els enemics del progrés, Catons de totes les èpoques, preocupats perquè res no canviï, convençuts que "*nihil novum sub sole*". Ambdues actituds es caracterit-

zen per una ferma creença en els valors del futur o del passat amb la conseqüent exaltació de les essències corresponents. Per altra part, poden observar-se postures més existencialistes que porten al desarrelament i desemboquen en actituds escèptiques o cíniques. Les combinacions i variants entre aquests plantejaments —evidentment massa simplistes i maniqueus— poden ajudar a explicar i comprendre les diferències entre autors com Ramon Llull, L'Arcipreste de Hita, Alfonso X o Dante Alighieri; però sobretot —Todorov ho ha subratllat²— es manifesten en crisis de llenguatge, i en investigacions i reflexions sobre problemes de retòrica, de comunicació o de semàntica.

A la biografia de Ramon Llull, el problema de la comunicació presideix la seva obra i les seves actuacions des del moment de la conversió. En una època en què ja s'ha vist la ineficàcia de la força bruta —croades³— per a implantar la veritat cristiana, es pensa que, a les bones, amb la força del raonament i la predicació —dominicans, franciscans— podran reduir-se els errors del moment a la veritat única i vertadera.

La condició d'autodidacta de Llull el dota d'una sensibilitat especial per a la captació dels problemes lingüístics, lògics i retòrics amb què

(1) Cfr. CURTIUS, E.R.: *Literatura europea y Edad Media Latina*. Ed. F.C.E., Madrid 1976, pp. 354-361.

(2) TODOROV, T.: *Théories du symbole*. Ed. du Seuil, Paris 1977, pp. 10 i ss.

(3) CARRERAS Y ARTAU, T. y J.: *Historia de la Filosofía Española. Filosofía cristiana de los siglos XIII al XIV*. Asociación española para el progreso de las ciencias, Madrid 1939, pp. 233-263.

es topa al segle XIII tota persona preocupada per la veritat i la seva difusió. El seu primer descobriment —il·luminació divina de Randa— vol ésser una clau lingüística, lògica i ontològica, que permetrà superar tots els particularismes d'escola, idioma, religió, raça i cultura, a fi d'aconseguir una unitat universal ⁴. Aquest descobriment es materialitza en un llibre, "el millor del món" ⁵, l'*Ars Magna*.

Dissortadament el primer a considerar poc clar aquest llibre tan bo és el mateix Lluï, qui el pastarà i repastarà al llarg de la seva vida, simplificant-lo successivament una i altra vegada, fins arribar a l'*Ars generalis ultima* i l'*Art Breu* ⁶: no arriba a trobar el sistema definitiu que permeti relacionar el llenguatge del seu sistema amb la veritat i la seva transmissió. Aquesta és la raó per la qual en altres obres sorgeixen contínuament temes relacionats amb els diversos problemes de la comunicació i de la predicació a tots els nivells:

A nivell de *codi* lingüístic o d'idioma s'ha d'assenyalar la preocupació per l'estudi d'idiomes estrangers ⁷, la implantació utòpica del llatí a tot el món i el menyspreu del provençal com a llengua de pecat. En aquest sentit el problema sociolingüístic d'en Lluï és triglòssic i d'unes característiques especials: dins la seva vida de jove pecador recorda un idioma dolent, el provençal, que ell havia utilitzat per a seduir dones. A nivell de comunicació ordinària se serveix del català i de l'àrab. Per damunt ell hi ha el llatí, llengua ideal que tot-hom hauria d'arribar a conèixer. Això motiva la seva preocupació perquè les seves obres es tradueixin al llatí, i el pintoresc capítol del *Blanquerna* on s'exposa un projecte de llatinització universal ⁸.

A nivell de *construcció de missatges*, trobam una sèrie d'obres on la preocupació pel llenguatge ben construït, convincent, vertader i irrefutable és evident: l'*Ars notatoria*, la *Lògica del Gatzell*, la *Rhetorica nova*, la *Logica nova*, el *De significatione*, el *De Praedicatione*, entre altres, plantegen el problema de l'excessiva complicació i subtilitat de les lògiques i retòriques antigues i convencionals. Les que ell ofereix pretenen ésser més clares, més senzilles i més fàcils. De tota manera, en aquests llibres, el rigor lògic, dialèctic o retòric sempre se'n va en orris a causa del fervor místic de l'autor: arriba a afirmar expressament que el bon lògic ha de començar per tenir fe ⁹, i que per damunt les paraules construïdes d'acord amb les normes de la retòrica, n'hi ha unes de millors, inspirades per la caritat ¹⁰.

Aquests *missatges* perfectes són els que influeixen de debò en els receptors i aconseguen "necessàriament" que reaccionin, tot admetent la veritat dels seus continguts i adoptant una nova vida d'acord amb ells. L'escriptor o el predicador han de saber posar la veritat a les seves obres, i els lectors o els que escolten han de reaccionar convertint-se. És a dir, el fet lingüístic es considera sobretot com un fet pragmàtic. Les altres característiques tenen una importància secundària. Això és possible perquè entre llenguatge, realitat i pensament pot establir-se un paral·lelisme: el món del llenguatge és un reflex del pensament, que és un reflex de la realitat. Per això les paraules poden classificar-se i ordenar-se ben igual que la realitat significada, d'una manera bastant materialista. Trobam una divisió dels mots ontològica —Déu, àngel, celestial, racional, imaginativa, sensitiva, vegetativa, elementativa,

(4) VOSSLER, K.: *Averroes y el Beato Ramon Llull. Trascendencia de las ideas lulianas*, a S.M.R. II, 1948, pp. 5-15.

(5) LLULL, Ramon: *Vita coetanea*. O.R.L. VIII, 1980, p. 275.

(6) Per a l'evolució de l'*Ars*, cfr. CARRERAS Y ARTAU: Op. cit., pp. 345-456.

(7) Cfr. GARCÍAS PALOU, S.: *El Miramar de Ramon Llull*. I.E.B., Palma de Mallorca 1977.

(8) LLULL, Ramon: *Blanquerna*. O.R.L. IX, pp. 364-365.

(9) LLULL, Ramon: *Lògica del Gatzell*. O.R.L. XIX, 1936, p. 28.

(10) LLULL, Ramon: *Rhetorica nova*. Ms. llatí 6443c, Biblioteca Nacional de París, f. 108va.

instrumental—¹¹; una altra de sociològica —“*pus bell nomenar fa apòstol que cardenal, e cardenal que bisbe, e religiós que clergue, e pus bell fa nomenar burguès que pagès, e cavaller que burguès, e compte que cavaller, e príncep que compte, e rey que príncep, e emperador que rey*”¹²...—; i fins i tot una d'econòmica —“*Axi com auctor e esparver e cavall e leó e amfós e salmó, que fa pus bell nomenar que gall ni voltor ni cà ni ase ni rajada ni polp*”¹³—. Aquest realisme arriba fins a tal punt que les paraules han de comportar-se entre elles amb la mateixa urbanitat amb què les persones es tracten en societat: no es pot dir “*ancilla et regina magna pulcritudine decorantur*”, sinó que s’ha de dir “*regina et ancilla magna pulcritudine decorantur*”, perquè la reina té mé dignitat i ha d’anar davant les criades¹⁴.

Tots aquests elements de la comunicació s’originen i estructuren a partir de l’home —*emissor, receptor*— qui amb les seves facultats és el protagonista de tot el procés. Per això, és imprescindible tenir en compte la teoria lul·liana de l’home, si es vol comprendre la importància i el lloc que hi ocupa el llenguatge. Llull el creu tan connatural a l’home que l’atribueix a un sentit especial, l’*affat*, paral·lel als altres cinc sentits admesos tradicionalment, i que l’any 1294 motivà un opuscle, el *Llibre de l’affatus*, encara inèdit. Per l’interès que pot tenir, n’oferim ara l’edició d’un manuscrit català, però abans completarem aquesta introducció amb l’exposició de la doctrina lul·liana de l’home, la seva constitució i la seva psicologia, per poder entendre millor el lloc que hi ocupa l’*affat*.

L’HOME¹⁵

La teoria lul·liana sobre la definició i constitució de l’home s’adapta en línies generals als corrents del segle XIII, encara que en algunes qüestions particulars, influït pel seu trinitarisme —doctrina dels correlatius—¹⁶, s’allunya de les doctrines més acceptades.

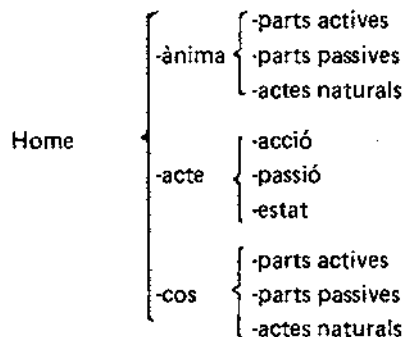
L’home és un compost de dos elements, cos i ànima, creat a imatge de Déu, que pot definir-se com animal racional.

El cos consta dels quatre elements —terra, aigua, aire, foc— i de tres potències: la vegetativa, la sensitiva i la imaginativa.

L’ànima té una estructura trinitària, semblant a Déu. Consta de memòria, enteniment i voluntat.

Tant en el cos com en l’ànima s’han de distingir parts actives (masculines), parts passives (femenines) i actes naturals (neutres).

L’home és, així, la substància comuna resultant de la combinació de les tres parts constitutives del cos amb les tres de l’ànima, que ajustades entre si constitueixen un acte comú que està entre ambdues:

(11) LULL, Ramon: *Arbre de Sciència*. O.R.L. XI, XII, XIII.

(12) *Libre de Contemplació*. O.R.L. VIII, p. 539.

(13) *Ibid.*

(14) *Rhetorica Nova*. Op. cit., f. 96vb.

(15) Cfr. *Libre de l’home*. O.R.L. XXI, pp. 1-159; *Libre de ànima racional*. O.R.L. XXI, pp. 161-304; *Doctrina Pueril*. “Els Nostres Clàssics” 104, pp. 203-210; *Arbre de sciència*: Op. cit., XI, pp. 10-228.

(16) GAYA, J.: *La teoría luliana de los correlativos*. Palma de Mallorca 1979.

La concepció de l'acte com a constitutiu de l'home afegeix un element dinàmic i pragmàtic a la distinció dualista tradicional cos/ànima. S'explica per la doctrina dels correlatius.

Quant a la concepció trinitària, tant del cos com de l'ànima, s'allunya de la concepció aristotèlica hilemòrfica que Sant Tomàs havia posat de moda: l'ànima s'explicava com una forma simple, que s'unia amb la matèria per a formar l'home, forma substancial.

En canvi, per a Llull l'ànima és forma del cos, però en si mateixa "*non est forma, sed est de forma et de materia*"¹⁷. Des de la nostra perspectiva aquestes diferències escolàstiques poden parèixer foteses, però en aquell segle foren tan importants que provocaren una intervenció de l'església i una definició dogmàtica, l'any 1311, al Concili de Viena.

L'ànima

L'ànima racional s'origina per creació immediata en cada home, en el moment "*que n'embrió és linyat, organitzat e format per elementativa, vegetativa, sensitiva e imaginativa, e en aquell temps Déus la conjuní ab lo cors, e d'ella e del cors és fet l'home*"¹⁸. És imatge de Déu perquè està feta "*a ymagen de la santa divina Trinitat*". Com que l'ha feta Déu, s'assembla a ell com la cera al segell que l'ha impresa²⁰.

Igual que Déu, és simple per essència, i composta, en quant que es multipliquen les seves operacions²¹; és indivisible; no té tamany ni extensió i és assexuada, "*e per assò la ànima d'en Pere pogra*

ésser conjuncta en lo cors de na Guillema, e la ànima de na Guillema en lo cors d'en Pere"²².

Les tres potències de l'ànima —memòria, enteniment, voluntat—, com la Trinitat, són iguals en naturalesa: entre elles no hi ha distinció real des del moment que s'identifiquen amb la substància de l'ànima. Aquesta concepció va inspirar a Ramon Llull, des del començament de la seva activitat filosòfica, una trilogia no realitzada completament: l'*Art inventiva* (enteniment), l'*Art amativa* (voluntat), i l'*Art memorativa* (memòria). D'eiles s'originarien més endavant els tres *Arbres, de sciència, d'amor i de memبرانça*²³.

En el fons de tot, trobam sempre la concepció trinitària del Déu dels cristians. No hi ha cap obra lul·liana que no s'origini d'una concepció teològica. Aquest fet podria explicar que la lectura de les obres de Llull, fins i tot novel·les o poesies, no entusiasmi massa el lector modern.

El cos

El cos humà, físic i material, està format de "*quatre coses*"²⁴ que el constitueixen i l'expliquen: elementativa, vegetativa, sensitiva i imaginativa.

Aqueixes "quatre coses" unes vegades són anomenades "*potències*"²⁴, altres "*ànimes*"²⁵, altres "*natures*"²⁶ i estan ordenades d'inferior a superior. S'originen per generació amb el cos, i amb el cos moren²⁷. Això les diferencia de l'ànima racional, creada i immortal.

La seva coexistència s'explica amb la metàfora de l'empelt: "*enaxi com un arbre que fos de*

(17) *Liber de anima rationali*. MOG VI, 1737, pars 2^a, 1^a.

(18) *Libre de l'home*. Op. cit., p. 21.

(19) *Libre de l'ànima racional*. Op. cit., pp. 166-167.

(20) Op. cit., p. 180.

(21) Op. cit., pp. 194-195 i 202-203.

(22) Op. cit., p. 199.

(23) CARRERAS Y ARTAU: Op. cit., p. 534.

(24) *Doctrina Pueril*: Op. cit., p. 203.

(25) *Ibid.*

(26) *Libre de l'home*: Op. cit., p. 76.

(27) *Doctrina Pueril*: Op. cit., p. 205; *Libre de l'home*: Op. cit., pp. 52-60.

tres espècies, axí com empeltat pomer en perer, e presèguer en pomer, serien en un arbre totes les espècies, enaxí empeltada la vegetativa en la elementativa, e la sensitiva empeltada en la vegetativa, retén un arbre totes tres les potències”²⁸; damunt la sensitiva encara s’hi empelta la imaginativa²⁹.

En aquest punt Llull se mostra partidari de la pluralitat de formes, i s’enfronta amb l’opinió més acceptada al seu temps, que afirmava que l’ànima racional posseïa en la seva simplicitat, com a forma substancial, les ànimes inferiors³⁰.

La pluralitat de formes era anomenada pels escolàstics aristotèlics i tomistes “tricotomia” o “tridinamisme”. La teoria era atribuïda a Plató, qui hauria defensat la cohabitació dins el cos de les tres ànimes amb la racional. Sovint el problema era motiu de disputes acadèmiques: “*de qua dubitatione est magna briga inter communiter disputantes modernos et famosos*”³¹.

Entre els lul·listes posteriors sovint s’acceptarà la doctrina de Sant Tomàs, més coherent: “*mucho más difícil sería a nuestro juicio, defender en el terreno filosófico la teoría del Beato Lulio que supone en el compuesto humano la existencia simultánea de diversas formas... En buena filosofía no son aceptables*”³².

La forma superior de totes les corporals és la imaginativa, la més important de les potències del cos. Actua com a intermediària entre el cos i l’ànima. La seva finalitat consiteix a purificar les sensacions de tota materialitat. Pot funcionar sense necessitat dels sentits.

Als animals constitueix la facultat superior. Sense imaginativa “*no porien viure, ni s porien haver als objectes sensibles, axí com lo leó, qui no poria tornar a la font sens ymaginar, ni l’aucell a son niu...*”³³.

En l’home té la funció d’agafar les “semblances” dels sentits i transformar-les en “semblances imaginatives”, aptes per ésser compreses per l’enteniment. Com que és la part més noble i menys material del cos, té alguns punts d’analogia amb l’esfera superior de l’enteniment. Axí com ell, té tres potències: *memòria imaginativa*, per recordar les coses sensibles; *estimativa* o *perceptiva*, coneixement instintiu de les coses sensibles bones o dolentes; i *apetitiva*, conseqüència de l’anterior.

El seu òrgan està situat entre el cervell de davant i el de darrere, perquè és el lloc del cos més pròxim als òrgans de l’enteniment i la memòria, i el més comú als sentits corporals³⁴.

Per sota d’ella hi ha la sensitiva. El *Llibre de l’affatus* l’estudia i s’estructura d’acord amb la concepció lul·liana d’aquesta potència. S’anomena potència sensitiva, ànima sensitiva i sentit comú. És única i invisible, “*no s pot veer ni tocar per raó de la gran subtilitat que ha la sua matèria*”³⁵. Es compara a un arbre o una font dels que surten branques o rius: els sentits corporals.

En parlar dels sentits, s’han de distingir dues etapes en la producció lul·liana: abans de 1294, i després d’aquest any, quan per la festa de Pasqua escriu el *Llibre de l’affatus*. Fins a aquest moment admetia únicament l’existència dels cinc sentits

(28) *Arbre de Ciència*: Op. cit., p. 112.

(29) Op. cit., p. 151.

(30) SANT TOMAS: *Summa Theologica*. P. I, Qu. LXXVI, art. IV.

(31) LE MYESIER, Thomas: *Introductio in artem Remundi*, a HILLGARTH, J.N.: *Ramon Lull and Lullism in Fourteenth-Century France*. Clarendon Press, Oxford 1971, p. 428.

(32) MAURA, J.: *Estudios sobre la Filosofía del B.R.L. Psicología. Naturaleza del alma humana*, a “*Revista Luliana*” 1902, p. 356.

(33) *Arbre de Ciència*: Op. cit., p. 151.

(34) *Libre de ànima racional*: Op. cit., p. 234.

(35) *Arbre de Ciència*: Op. cit., p. 116; *Llibre de l’affatus*, f. 93vb.

tradicional³⁶; des d'ara defensarà que són sis: "E aquest seny comú fa branques, ço és a saber, los .V. senys, e lo sisè qui novellament és trobat"³⁷. Aquesta descoberta l'omple d'orgull i d'un sentiment de superioritat damunt els "antics ensercadors de les coses naturals"³⁸ que l'ignoraren.

Els sis sentits particulars són visibles i localitzables en els òrgans del cos; participen de les potències inferiors —elementativa, vegetativa—; i són limitats i imperfectes.

Al *Llibre de l'affatus* els cinc sentits tradicionals són definits d'acord amb la doctrina dels correlatius:³⁹

Vista: "essencial, visitiu, visible, veser".

Oïda: "auditiu, oïble, oïr".

Olfacte: "odoratiu, odorable, odorar".

Gust: "gustatiu, gustable i gustar".

Tacte: "tactiu, tangible, tocar".

En canvi l'affat és definit seguint un altre mètode: "és aquella potència ab la qual animal manifesta en la vou a altre animal la sua concepció"⁴⁰. Serà a una obra posterior on aplicarà la definició correlativa: "affativus, affatibili, affare"⁴¹. Aquesta incoherència al nostre opuscle pot deure's al fet que el funcionament de l'affat no es pot comparar —Llull creu que sí— al dels altres sentits.

Aquests suposen una sensibilitat externa ("de fores"), una sensibilitat interna ("de dins") i una "línia sensada" que les uneix, produint-se l'acte de la sensació. Així les sensacions, a més del caràcter passiu, tenen un caràcter actiu.

En el cas de l'affat només observam el caràcter

actiu, la qual cosa fa pensar que no és un sentit com els altres.

A més, quan Llull afirma que l'òrgan de l'affat és la llengua, s'obliga a cercar un altre òrgan del gust: "Lenga enans s'ha a vou que a gustar... car lo gustar està magorment en lo paladar"⁴², afirmació molt discutible. Per acabar s'ha d'afegir que la importància del llenguatge i de la comunicació —principal argument per a demostrar l'existència del sisè sentit— no demostra que l'affat existeixi, ni que el parlar s'origini d'un sentit. L'affat pot considerar-se com a sentit gràcies a l'entusiasme de Llull, però mai com a resultat d'unes investigacions i argumentacions vàlides.

La més inferior de les ànimes o potències corporals és la *vegetativa*, pròpia de les plantes. També és molt important dins els animals i l'home perquè per ella s'explica el creixement i altres funcions primàries.

Posseeix quatre potències:

La *desiderativa* o *apetitiva*, per la qual els homes "han desig de menjar e de veure, e d'esser calents quant són massa refredats, o d'esser frets quant són massa escalfats e desigen humitat"⁴³.

La *nutritiva* o *digestiva*, "ab la qual home nodreix viu e creix"⁴⁴. Transforma els aliments en carn i en sang: el pa, que engreixa, en carn; el vi i l'aigua en sang, que llavors rega "los ossos, sos nervis, sa carn, ses venes e ses junctures"⁴⁵.

La *retentiva*: amb ella l'home retén en el seu ventre les viandes i begudes a fi que es pugui fer la nutrició. També "tanca los forats per ço que la vianda romangua i la digestió se fassa"⁴⁶.

(36) Cfr. *Libre de Contemplació*. O.R.L. IV, pp. 138-286; *Doctrina Pueril*: Op. cit. p. 206.

(37) *Libre de l'home*: Op. cit., p. 62.

(38) *Libre de l'affatus*, ff. 93ra i 101 rb.

(39) Op. cit., ff. 94 ra; 94vb; 95rb; 95vb.

(40) Op. cit., f. 99vb.

(41) *Lectura artis inventivae et tabulae generalis*. MOG V, 1729, p. 325.

(42) *Llibre de l'affatus*, f. 96va.

(43) *Arbre de Sciència*: Op. cit., p. 60.

(44) *Libre de l'home*: Op. cit., pp. 60-61.

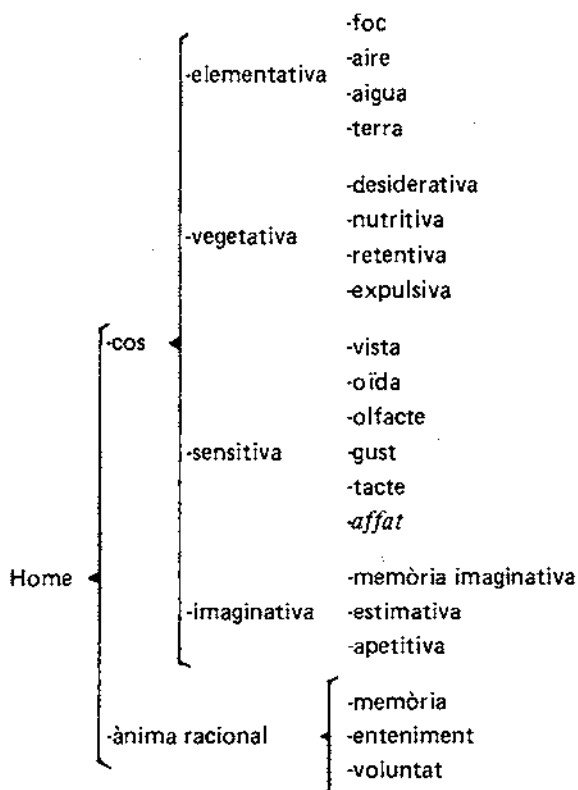
(45) *Ibid.*

(46) *Ibid.*

L'expulsiva, "apellada expulsiva en latí, qui ha natura de gitar defora lo cors, les superfluitats de les viandes qui no poden entrar en digestió". Això ho fa "per vapors, suor, scupir, sagnies, floronchos, e per los forats dejús"⁴⁷.

Per acabar d'explicar l'home manca encara l'elementativa, és a dir, els quatre elements —aigua, terra, aire, foc—. Per ells es formen el caràcter, la figura, el color, la sang, els nervis, els ossos i els "molls"⁴⁸.

Resumint, l'home és una estructura complexa que respon al següent model:

Aquest model mescla elements metafísics amb elements psicològics i elements físics. Malgrat tot, en el seu moment s'ha de considerar ben científic. I si es vol estudiar el llenguatge com a producte humà dins l'obra lul·liana, aquest ha d'ésser l'esquema psicològic bàsic.

No cal recordar que també avui molts de lingüistes, quan volen explicar el llenguatge, creuen que han de començar per explicar com funciona el cervell, i com es produeix el mecanisme de l'emissió i percepció de paraules a tots els nivells: físic, fisiològic, psicològic, neurològic...⁴⁹

En aquest sentit el *Llibre de l'affatus* respon a una curiositat i a uns interrogants que encara ningú no ha resolt. Per a la història de la lingüística s'ha de considerar una obra interessant.

LA NOSTRA EDICIÓ⁵⁰

La present edició és una transcripció de l'únic manuscrit català complet, el de la Bayerische Staatsbibliothek de Munich. No l'he pogut comparar amb el manuscrit fragmentari de la Biblioteca del Col·legi de Sant Patrici i Sant Isidor de Roma, perquè —malgrat les gestions que s'han fet— ha estat impossible obtenir-ne fotocòpia o microfilm. Dels manuscrits llatins he consultat el Bernkastel-Kues 83, i l'Ottononià 1405 (0). Quan ho he cregut útil, he anotat la variant llatina.

Per l'interès que pugui tenir per a la història i valor de les edicions lul·lianes, he consultat una transcripció mecanografiada del mateix manuscrit que hi ha al convent de Sant Francesc de Palma, preparada per a l'edició de les O.R.L., procedent del material d'en Salvador Galmés (G). Es veu que està feta amb molta pressa, amb faltes d'ortografia, amb lectures contradictòries, posant punts suspensius quan el text no s'entén i botant retxes senceres.

(47) *Ibid.*

(48) *Op. cit.*, pp. 5-9.

(49) Cfr. QUILIS y AA.VV.: *Lengua Española II*. UNED, Madrid 1978, on es dedica un capítol a l'estructura i funcionament de la visió i l'audició. També la Gramàtica Generativa s'ha interessat pels mecanismes psico-fisiològics del llenguatge.

(50) Per a les qüestions d'origen, títol, manuscrits, contingut, fonts i interpretacions de l'affat, remetem a l'article *A propòsit de l'"Affar"*, a *Rev. "Affar"* 1, 1981, pp. 13-20.

He assenyalat els casos que m'han semblat més significatius. De totes maneres no es tracta d'una edició crítica. Només es pretén divulgar una obra inèdita de Lull.

Quant a la transcripció he procurat guardar fidelitat al manuscrit d'acord amb el sistema d'"Els nostres Clàssics": s'ha regularitzat l'ús de les majúscules, el de la *x* i la *v*, el de la *i* i la *j*; s'han resolt

les abreviatures; s'utilitza l'apòstrof, el guionet, l'accentuació i la puntuació del català actual; quan hi ha elisions que avui en dia no tenen representació gràfica, s'utilitza el punt volat.

Per acabar he de fer constar el meu agraïment a Joan Miralles i Monserrat, que m'ha ajudat i aconsellat en alguns problemes de transcripció i lectura.

(51) Les fotocòpies d'aquests manuscrits les he d'agrair a Jordi Gayà.

[INCIPIT]

Déus, ab vertut¹ de la tua sanctedat comensam a ensercar lo .VI^{en}. seyn, lo qual apelam Afatus².

G "virtut".

G "Effatus".

[PRÒLEG]

A ensercar seyn no conegut per los antics ensercadors de les coses naturals e de lurs secrets, proposam³ primerament tractar del seyn comun e dels seus⁴ particulars coneguts, per so que mils puscam venir a conexensa d'aquest seyn que ensercam, lo qual per éls no fo conegut, car per aquela conexensa que d'éls aurem e darem⁵, mils porem declarar la natura e la propietat del .VI^{en}. seyn. E apelam aquel effatus per so car la sua fi està en manifestar lo concebiment que és fet dedins la substància animada o sensada, lo qual concebimén és fet en hom⁶ sots raó de racionalitat e de magenabilitat, e en los animals no racionals és feta sots ymagenabilitat.

G "proposaem".

S'hauria de llegir "seyns" o "sens": O "de sensibus particularibus cognitis".

G "direm".

G "home".

Aquest concebimén dedins la substància és manifestat defores per veu, en la qual/ és affigurada la concepció de dins. E l'object del seyn és la manifestació a l'altre⁷ animal, per so que conceba la sua concepció, a la⁸ qual appetit natural dezira la concepció que és feta de dins, per so que ab él pusca partissipar, e la sua concepció manifestar.

"Altre" a G "al...".

G "al qual".

En fer amdues les manifestacions, la .I. que és dins e l'altra que és defores, està vou affigurada sots raó de concepció de dins moguda per lo loqutiú qui especifica lo son⁹, e mou l'estrument on se forma la vou; e és reebuda¹⁰ aquela vou per l'auditiu de fores qui en lo seu propri audible dóna la semblansa de la concepció objectada a la manifestació de dins, definida en la manifestació de fores.

"qui especifica lo son" escrit al marge. A G hi manca.

G "rebuda".

"revelar" a G punts suspensius.

G "la qual".

G "Art enventiva de la taula general".

Segons aquesta manera e moltes d'altres, proposam ensercar la natura del seyn que ensercam, e revelar¹¹ aquel¹² seguent la manera de la *Art enventiva* e de la *Taula general*¹³.

* Als catàlegs sol trobar-se citat en llatí: *Liber de Affatu seu de sextu sensu*; *Liber de Affatu*; *Liber de sextu sensu*.

DE LA DIVISIÓ D'AQUEST TRACTAT

93va Aquest tractat és departit en .III. distincions: la primera part ¹⁴ és del / seyn comun e dels seus ¹⁵ particulars coneguts; la segona és de les nescessitats que nós donam del seyn no conegut; la tersa és de les rahons que donam con lo seyn no conegut no és dels seyns coneguts; [la] quarta distinció és de la diffinició del seyn no conegut e de la manifestació que d'él donam ¹⁶.

[PRIMERA PART:]

DEL SEYN COMUN [E DELS SEYNS PARTICULARS]

La figura del seyn comun és manifestada en les comunitats dels seyns particulars: axí con visus, qui és potència comuna a vesar diverses colors; e auditus, qui és potència comuna a oir diverses vous; e odoratus, qui és potència comuna a odorar pudors e bones odors; e gustus, qui és potència comuna a gustar dolsors o amargors; e tactus, qui és potència comuna a tocar coses lizes ¹⁷ e àsperes, fredes e caldes, dures e mols.

93vb Per aquestes particularitats ¹⁸ comunes, és significat lo seyn comun de dins, lo qual és apelat potència sencitiva, per raó de la qual són / les coses sensades, e ela és font, e ls seus particulars són rius particulars, segons diversitat d'òrguens, d'estruments e d'objectes.

Lo seyn comun és visible e no pot ésser ymagenat ¹⁹, mas l'entenimén ateny aquel en les comunitats particulars damunt dites, que són de la essència del seyn comun; les quals comunes particulars ateyn l'entenimén en la ymaginació per raó de lurs diversitats, car per raó d'aqueles són ymagenables.

94ra Aquest seyn comun de què parlam és part substancial de la substància sensada, e per asò, de essencial sencitiu, sentible e sentir, qui són de la sua esència, e ela d'aquels, car sens aquests tres no poria ésser part substancial. E enaxí con lo seyn comun és d'aquests tres ajustats essencialment, enaxí los seus particulars són edificats de essencials concrets: axí con visus, qui és de essencial visitiu, visible, vesar; e auditus, de essencial auditiu, audible, oir, / et enaxí dels altres.

Los accidens d'aquest seyn comun són: qualitat, quanditat [sic], relació, e ls altres accidens apropiats sots raó de sentit, los quals accidens són moguts en les sues ²⁰ extremitats, qui són los seus particulars. E aquel moviment ²¹ està primeramen ²² en potència en lo seyn comun, e és hi influir en la obra actual dels seus particulars, so és, a ssaber e oir e en los altres.

De visus

Visus és aqueia potència que ateyn color.

Aquesta potència és constituta de essencial visitiu, visible, vesar, sens los quals .III. concrets essencials visus no puria ésser part substancial del seyn comun; enperò no deim que l seu visitiu veyia lo seu essencial visible ²³, car la .I. és en l'altre conjunt e en lo mig d'els no à superfícies colorada en la qual sia distància de loc diversificat enfre veent e visible, los quals són en .I. loc mateix e la un en l'altre, e .I. esència de vesar ²⁴.

"part" escrit damunt "primera".

Com a la nota 4 també sembla que es podria llegir "seyns", encara que a O: "de suis particularibus cognitis".

G "que del donam del seyn comun".

G "lises".

G "particulars".

G "ymagenat".

G "spn".

G "movimen".

G "primerament".

G "visible".

G "diverses".

Lo visitiu en son propi visible, qui és de la / sua esència, ateny color, qui és vesible ²⁵ remot; a la qual color és vesibilitat qualitat apropiada, per so que visitiu atenya color, la qual color és a él objectada en los uls, qui són orgue e instrument ab lugor ²⁶ e diafanitat substentades en linya elementada contínua, estant sensada en part, so és a ssaber, en quant los uls són sensats; e no és sensada en quan l'espí [sic] qui és dels uls entrò a l'object de fores colorat; e car aquela linya és elementada e los uns elemens són en los altres circularment, quadrangular e triangular ateny lo visitiu en sa pròpia visibilitat, la visibilitat de fora apropiada, partissipant amdues les visibilitats en spècia, sustentades en .I. linya mateixa elementada de dins les figures terminada, so's a saber, la figura dels uls conposta de sercle elementat, quadrangulat e triangulat ²⁷, e la figura de l'object de fores colorat, conposta de circularitat, quadrangularitat e triangularitat, e enfre amdues /les figures està la linya elementada per semblantment afigurada subjectada a veser, qui és part accidental conposta de la semblansa de la visitivitat e visibilitat e veser qui són de dins; e de la visibilitat de foris, figura circular per la qual uls veen, e's conposta de moltes colors, estans les unes en les altres axí con les .IIII. colors dels elemens simples, so és: lugor, que és color del foc; e diafanitat, que és color de l'àer; e blanqor, de l'aiga; e negror, de la terra. E és per so circular, car les unes colors són en les altres, estans los objects d'aqueles los uns en los altres; e aquest sercle és illuminat de lugor e diafanitat, e la ombra d'él està de blanqor e negror. Aquest sercle és sensat en part, en quant és de la esència dels uls e de visus; e no és sensat en quant és estès per l'espai qui és dels uls tro a l'object, lo qual object a aquel sercle en si matex, e per asò són los uls redons, e veen/circularment.

G "visible".

"lugor" a G punts suspensius.

G "quadrangular, triangular".

Lo sercle quadrangular és segons les simples colors dels elemens, estant .I. linya de la un element tro a l'altre, axí con lugor que ²⁸ està enfre lo foc e l'àer, e enfre l'àer e l'aiga, e enfre l'aiga e la terra, e enfre la terra e l foc, e enaxí fa quadrangle de lugor, per lo qual los uls veen; e enaxí dels altres quadrangles. E aquest quadrangle és sensat e no sensat segons que avem dit del sercle.

G "qui".

G "que".

Lo triangle és tret del quadrangle qui ²⁹ multiplica dos triangles, axí con posada .I. linya en lo quadrangle de lugor de l'altra a l'àer, que departeix aquel ³⁰ quadrangle en dos triangles, e aquests són sensats segons que del quadrangle e sercle dit avem.

G "a qual".

De auditu

Auditus és aquela potència a la qual audibilitat és propi object.

Aquesta potència és de esencial auditiu, audible, oir, per so que pusca ésser part substancial del seyn comun, car si era auditiu e no avia propi essencial audible, qui fos de la sua esència, seria part del seyn comun sots raó de forma / tan solament, e audibilitat no seria del seyn comun particular potència, e perdrie's la sua matèria en lo seyn particular, e no seria migà per lo qual auditiu pogués atènyer la veu de fora, que no és de la esència del seyn.

Cové, doncs, que sia .I. audibilitat de dins, que sia del seyn; e altra audibilitat de fores sustentada en àer mogut e fent; e que enfre amdues les audibilitats sia .I. linya contínua elementada e sensada en part de dins les oreles ³¹ tro al subject mogut per colps en lo qual l'audibilitat de fora és sustentada de

"oreles" a G punts suspensius.

què la audibilitat a aquel soject apropiada és per so que sia object a la forma d'oir.

Aquesta linya és figurada en l'arbre de la nau, que can hom toca a la un cap per gint ³² que toch seria oltra lo colp a l'altre cap ab què sia tocat ab colp dur e no mol. Assò mateix és figurat en la cana foradada, que si hom parla 95rb a l'un cap de la cana, s'i retrà sa vou a l'altre cap per suau que hom ³³ / parle, tenent lo cap de la cana a la orela.

On per raó d'assò és significat que la linya que és termenada en l'auditiu de dins, en l'audible de ffora és contínua e elementada, estans les unes parts en les altres compostament sots figura de circularitat, quadrangularitat e triangularitat toquan ³⁴ la .I. part són tocades les altres parts.

"gint" a G punts suspensius.

Repetit "que hom que hom".

G "roguan".

D'odoratu

Odoratus és aquela potència ab la qual és sentida odor.

Aquesta potència és part substancial del sen comun, e per asò cové que aja en si mateix odoratiu, odorable, odorar. E l'odoratiu en son propi odorable ateyn les odorabilitats de fores, que són objectades a él en lo seu propi odorable, sustentat ³⁵ el nas, qui és orgue sensat; e l'estrument és la influència de l'alè ³⁶, la qual és linya atractiva contínua vestida de los vapors de les cozes odorables que trameten defores lurs semblances.

G "sustencat".

G "alò".

95va Aquesta linya és sensada dedins lo nas, e l seu fundament són los .III. elements dels quals és composta / e magorment de l'aer; e de fora l'orgue no és sensada e partissipa ab l'object; la qual partissipació se fa ab moviment compost de influència e reflúencia, per so que les vapors que són caldes e seques dedins la substància sensada, isquen defores spirant; e les vapors de fores que són fredes e humides sien respirades dedins, per so que atenpren lo moviment qui és fet dedins la substància ab calor natural, per so que ela no destrua lo soject d'aquel moviment. E per asò odorar és cosa placent, e d'aqueles vapors que entren és sustentat lo cors; e la figura d'aquel atenprament és significada en la roda del molí, en lo fuzel del ferre on se dóna aiga per so que l ferre ab son moviment no crem lo fust.

E si les odors són males e pudens, lo sen no ha appetit de reebre aqueles, e restrenyen-se los miats ³⁷ de dins e pert-se la ³⁸ tenprament, e la calor natural destruu lo soject ab son moviment.

G "miars".

G "lo".

De gustu

95vb Gustus és aquela potència ab la qual / animal ateyn sabor.

Aquest gustus és compost de gustatiu, gustable, gustar, que són parts substancials d'él, e són de la esència del sen comú. E l seu soject és sabor. E l seu orgue és lo paladar, e la lenga, e ls labis, e les dens són estruments moguts per so que l gustable de fora se convertesca en lo gustable de dins, en lo qual és sentida la sabor.

Aquesta sabor és placent a sentir, per so que la substància reeba benefici ab plaer de les cozes de fores; e per raó del moviment à appetit a reebre aqueles, per raó del qual reebiment és feta conservació de l'humit radical, qui viu de l'humit influït dins nudrimental, lo qual és vegetable en lo vegetable de dins,

per so que'l soject de la calor natural pusca durar, e que'l movimén de dins aja matèria de la qual reeba e aja benefici e aianta d'augmentació proporcional con és la sua consumació trameza ³⁹ spulsilment ho consumada en vapor o en sudor en les altres cozes semblans ⁴⁰ aquestes.

De tactu /

Tactus és aquela potència ab la qual són sentides cozes ⁴¹ blanques e dures, caldes e fredes, aspres e lizes ⁴².

Lo soject d'aquesta potència és tangebilitat. E és un altre tangebilitat que és dins, la qual és de ⁴³ la essència del sen comun, en lo qual lo ⁴⁴ tactiu ateyn les tangebilitats de fores en la carn, que és estrumén en la superfícies del cors mogut aquel estrumén en linya composta d'acció, e de passió; e aquesta linya és sensada per tot aquel estrument e per tot lo cors, so és a saber, per totes aqueles parts que en él an superfícies, axí con les mans, el cor e ls altres membres.

Aquesta linya sensada partissipa ab les tangebilitats de fores, e'l miyà és linya que no és sensada, e és sustentada en les tangebilitats de fores, les quals són sustentades en la tangebilitat de dins sots raó de passió, e en los tactius de fores sots raó d'acció, los quals no són de la substància toquada, exceptades les mans, que la una pot tocar l'altre; e enaxí dels peus, e de la lenga, que pot sentir les dens e ls labis; / e enaxí de les palpebres, dels uls, e dels membres desús, los quals nomenar no volem.

Dit avem del sen comun e dels seus particulars abreujadament, car moltes d'altres cozes ne porfem dir, mas leixam aqueles per so car conpilam aquest tractat abreujadament.

DE LA SEGONA DISTINCCIÓ

En dues parts és departida aquesta distinció. La primera és de les cozes que són de nescessitat; la segona és de les cozes que són a hom nescessàries.

[Primera part de la segona distinció]

A la primera part volem assignar .X. rahons, de les quals és aquesta la primera:

[1.-] Parlar de plazens cozes e de beles mou la potència vesiva a veser, en tant con hom dezira aver les beleses de les cozes loades. E aquel concebiment de plaer és enans fet per la manifestació de la vou, que manifesta les cozes beles, que per manera de color. Mou doncs enans la potència loquitiva los uls a vezer, que color, que és object dels uls. E car és enans la causa que l'afectu, en aquest moviment cové que / si és la causa, que sia l'afectu de nescessitat. E asò's converteix. Covén doncs que sia de nescessitat potència loquitiva part del sen comun, sens la qual no purien aver los uls apetit natural a véser cozes beles, car no seria qui revelàs a éls ne manifestàs cozes beles e plaens a veser, con sia so que ls uls no partissipen ab lo concebiment de dins, lo qual concebiment manifesta la potència loquitiva en la vou. E aquela manifestació és son object, e la vou és object de l'oír, lo qual mou los uls a veser les beleses

G "tramesa".

G "coses semblants".

G "coses".

G "lises".

A G manca "de".

A G manca "lo".

manifestades en la vou. És doncs effatus sen de nescessitat, per so que él e auditus pusquen moure los uls a apetit natural en veser beles cozes.

[2.-] La lenga enans s'à a vou que a gustar, car sens lenga no pot ésser vou, e si hom avia taillada la lenga encara sí gustaria, car lo gustar està magorment desús en lo paladar. És doncs la lenga pus necessari instrument a parlar que a manjar. E si tant era ⁴⁵ que lo gutus [sic] no/fos seyn, seria instrument pus propri a minor ⁴⁶ virtut que a major, e això és impossíbol e contra natura.

G "on".

G "maior".

[3.-] Parlar és major nescessitat que odorar, car per parlar partissipen los uns hòmens ab los altres, en amar, honrar e loar Déus, qui és fi e compliment de totes coses. E encara per efatus los hòmens s'amen més entre si mateixs, e s'ajuden, e s'entenen, que per negun dels altres seyns. Cové doncs que, si odorar és seyn particular del seyn comun, que o sia parlar, per so que la sua vertut sia pus noble en la major fi que en la minor ⁴⁷.

G "maior".

[4.-] Aquela cosa d'on se seguiria major privació de bé cové que sia pus natural en lo seyn comun, que aquela d'on no se seguiria tan gran privació de bé; e car loqució manifesta la concepció de dins a les cozes de fores, e oir manifesta les coses de fores a les coses de dins, és vertut major dins la substància que defores, perquè cové que si auditus és potència del sen comun, que o sia loqutus, car pus / nobla obra és la sua que de auditus; car potència loqutiva és activa, e de auditus és passiva, que reeb aquela acció e manifestació, e mou enans la vou a la fi que la potència auditiva la reeba, perquè la fi seria major per raó de passion que d'accion, e assò és cosa impossíbol.

97ra

[5.-] Parlar de plazens delits e toqamens mou lo cors a sentiment e a toqament carnal, en tant que pren lo seu object naturalment per raó de parlar. És doncs mogut tactus per raó de parlar; lo qual moviment significa e mostra ésser potència loqutiva un dels sens particulars; lo qual tactus no puria ésser mogut a son object sens parlar en aquel compliment que li cové, car per raó de parlar multiplica la sua delactació en manifestació de la concepció manifesta per loqució ⁴⁸.

G "loquas".

[6.-] Los .V. seyns particulars coneguts comensen a pendre lurs objects de fora ⁴⁹ / la substància, so és a saber, en aquels sobjects qui no són de la esència de lur substància, sustentats aquels sobjects en aquels sobjects ⁵⁰, axí con color, sabor e odor de la poma, e son del tron, e la calor del foc, e enaxí de les altres cozes semblans aquestes; e per asò lo seyn comú ab los sens particulars coneguts atrau la vertut de fora ⁵¹, e met-la dedins la substància sensada d'él, a él en ela sustentat. Covén doncs que effatus, qui influeix la vertut que és dins la substància difusa per manera de manifestació, sia seyn per so que sia influència e refluència de les coses, dins e defores, e que en concordansa e en conjuncció pusquen estar, e migà ⁵² aver, per so que les unes pusquen puisar a les ⁵³ altres.

97rb

Repetit. "de fora de fora".

Sic. Escrit al marge. Probablement el segon "sobjects" s'hauria de llegir "objects". O "illis obiectis".

G "de fores".

"E migà" a G punts suspensius.

G "els uns pusquen puisar als".

[7.-] Enfre sensual e intellectual a major concordansa que enfre sensual e sensual, axí con enfre lo cors e la ànima racional en qui a major concordansa que enfre lo foc e l'àer; e assò és per la gran vertut o bontat que està en intellectivitat pus fort que en / sensualitat, e lo effatiu manifesta les obres de la memòria, e neguns dels altres sens no, con en la memòria sia una de las potències de la ànima que enforma lo cors. Cové-se de nescessitat que, si el sen co-

97va

mun pren vertut en los particulars de la memòria, que la prenga d'ela per raó de la loquió, que dóna d'ela manifestació, e que aquela vertut sia tan gran o major con neguna de les vertuts que pren en los altres seyns. E si assò no era enaxí, seguir s'ia que'l sen comun prengué major vertut de la memòria per raó d'ublidar que de menbrar, e que enfre sensual e sensual agués major concordansa que enfre sensual e entellectual, la qual cosa és impossible, per la qual impossibilitat és significat que effatus és un dels particulars del sen comun.

[8.-] L'uman enteniment pren primeramén ab lo sen, e aprés pren les spècies dels objectes sentits en la ymagenació, en la qual comensa a aver àbit de sciència. Aquest àbit co / mensa pus fortment per raó de la manifestació que fa lo efatiu en la vou, que per negun dels altres sens; perquè s cové de nescissitat que effatus sia sen, per so que l'entenimén influesca en él aianta de vertut o plus con en negun dels altres sens, pus ⁵⁴ que per él és més manifestat e és major estrumén de son àbit.

G "pues".

[9.-] Volentat és manifestada per lo efatiu e no per negun dels altres sens, e per asò enans s'à volentat a l'opject de l'efatiu que a neguns dels opjects dels altres sens, car major concordansa à ab manifestació de son voler que ab color, ni ab so, ni ab odor, ni ab sabor, ni encara ab gustar ⁵⁵; con sia so que voler sia pròpia obra de volentat, e no u sia veser, odorar, e enaxí dels altres. És doncs loquitiu desirabile aytant o plus en granea de entitat, de bontat, vertut, poder, veritat, con negun dels sens particulars; per la qual desirabilitat e concordansa és significat que effatus és sen.

G "hustar".

[10.-] Enfre ymage/nació e ls sens particulars à concordansa; e magorment ⁵⁶ enfre ymagenació e loquió, car per parlar és manifestat ymagenar, que és obra de la ymagenació, e per negun dels altres senys no és manifestat. Cové doncs que per la gran concordansa que és enfre ymagenació, loquió e manifestació, sia object de l'efatus en la vou espacificada de son.

G "maorment".

Provat avem con effatus és sen de nescissitat per .X. raons. E encara per moltes d'altres o puríem provar, axí con Déus, qui à posada vertut en paraula, a la qual se cové enaxí noble object o pus noble, e assò matex de son soject que a neguns dels altres seyns.

De la segona part que és de la segona part

En aquesta segona part [volem assignar] .X. rahons per les quals provam que effatus és nescessari sen, de les quals és aquesta la primera:

[1.-] Si effatus no fos, no pogren los hòmens partisi/par los uns ab los altres en amar, ni ls uns als altres no pogren ajudar. Assò mateix se seguira dels animals irracionals, qui per raó de loquió, so és, per raó de manifestació, la qual fan per lur veu, partissipen los uns ab los altres e és generació, e la spècia d'aquels està en conservació. És doncs efatus enaxí nescessari sen a viure con odoratus, e encara con oír, car si efatus no fos, no fóra spacificació de so en veu, e fóra son object debades, car d'él no s seguira neguna utilitat.

[2.-] És afatus nescessari seyn per so que sia sciència, car sens él sciència no pogra éser, e la concepció que hom ha dedins no fóra qui la manifestàs defores, e fóra perduda la obra de la ànima e de la ymagenació de dins, e totes les arts mecàniques foren impossíbols.

[3.-] Si no fos parlar, no fóra qui donàs les cozes que hom à mester a con-
98va |servar los altres particulars del sen comun, car lo toquar / e·l gustar an aqueles
coses que an mester per raó de parlar, enaxí con abitar, vestir, menjar e mer-
caderia ⁵⁷, e anar dels uns locs en los altres, sercar aqueles coses que són a
hom nescessàries.

"mercaderia" a G punts
suspensius.

[4.-] Sens parlar no pogra hom vertuts guanyar, ne·l franch arbitre que
hom ha negun mèrit aver, e en lo perdiment de parlar fóra perdut l'ordre per
lo qual hom va a vida eternal; ni no fóra príncep qui en terra tengués justí-
cia, e enaxí de les altres cozes semblans aquestes.

[5.-] Per rahó de parlar ⁵⁸ pot ésser feta honor a Déu e d'él donar laor;
e sens parlar no pogra ésser encarnació del Fill de Déu ⁵⁹, ni foren sagramens,
ni manamens, ni el jorn del judici, perquè parlar porta ⁶⁰ més de utilitat ⁶¹
que neguns dels altres sens, segons aquestes coses e segons la fi per què hom
és creat.

G "de deparlar".

"no pogra ésser encar-
nació del Fill de Déu"
manca a G.

"porta" a G punts sus-
pensius".

"utilitat" a G "...litat".

[6.-] Si parlar no fos, foren moltes obres naturals debades, enaxí con me-
98vb |tals, car no fóra qui·ls aportàs / de potència en actu, e·l foc qui és en la péra
no fóra qui·l tragués, car no fóra ferrer; e perdera gustar viandes caldes, sabo-
roses e indigestes, e·l tactus vestiment, e·ls uls plazens ornamentals, e les oreles
plazens vous.

[7.-] Totes cozes naturals à Déus creades a servís d'ome. E home és creat
a conèixer e amar Déu, honrar e servir, e per asò en home són creatures corpo-
rals en aquela fi per què ⁶² són creades. E si parlar no fos, aquella fi fóra per-
duda, car no pogra hom Déu amar, conèixer, honrar, ni servir, ni loar, ni de sos
peccats confesar, e fóra perduda la fi per la qual és home creat, e la fi per què
les creatures són creades a servir Déu en home.

"són creatures corpo-
rals en aquella fi per
què" manca a G.

[8.-] Si vou no fos, auçel no feera son niu, ni la perdiu no cridara sos fils,
ne·l rossinyol no atrobara sa muler ⁶³, e cascun auçel engendrara son semblan
e no partissipara ab él en vou, car no engendra en él vou en potència, e fóra na-
99ra |tura vácua ⁶⁴, / la qual vacuïtat destruïra l'orde de natura e tots los animals.

Muli. O "nec filomena
suam sociam inveniret".
Unica vegada que a fi-
nal de foli s'anticipen
les primeres paraules
del següent: "vácua,
la qual vacuïtat".

[9.-] Enaxí con vou és nescessària, axí con dit avem als uns animals e
als altres, enaxí és nescessari aquel qui forma la vou, car sens él no puria éser
la vou, e aquel és nescessari en manifestar en la vou los secrets dedins conce-
buts, e a él és ésser nescessari un dels particulars del sen comun, car enaxí
con és nescessari a les altres cozes, enaxí cové que les altres cozes sien nesces-
sàries a él, en tant que él aya sa perfecció per eles, con eles an lur perfecció
per él.

[10.-] Si affatus no fos sen, él no fóra part substancial del seyn comun e
fóra accident, e no fóra qui mugués la lenga a espasaficar lo son toquan colps
en l'aer, e·n los labis, e·n les dens, e·n lo paladar segon estant natural sens
deliberació, e no pogra ésser parlar, ne·l moviment del pulmó no pogra passar
99rb |per los locs on se formen les síl·labes vocals, e enaxí con natura / falira a efat-
us de substancial entitat, defalira efatus a natura e a totes aqueles fins a les
quals és creat. És doncs efatus part substancial del sen comun de nescessitat.

Per totes aquestes rahons damunt dites, e moltes d'altres que dir-ne pu-
ríem, és significat que efatus és seyn, car segons ⁶⁵ que él és nescessari cové
que la fi per què él és nescessari satisfassa a él de tan gran entitat com és la sua

"que efatus és seyn,
car segons" manca a G.

necessitat, la qual satisfacció no seria si efatus era accident, e que no fos propietat substancial que responzés a la fi damunt dita, a la qual respondre no poria per raó de la gran entitat de la ffi ⁶⁶, e per raó de la sua minoritat ⁶⁷ e defalimén d'entitat.

G "sua fi".

G "maioritat".

DE LA TERSA PART

En aquesta part és a provar ⁶⁸ que'l sen qui és efatus no és dels altres sens ni de les altres parts de la substància, exceptat del sen comun. E car effatus és de l'éser del qual avem / experiència, cové que sia propri particular del sen comun; e a provar aquestes coses donam .X. rahons de les quals és aquesta la primera:

G "servar".

[1.-] Visus manifesta las cozes vezibles ab color e ab lugor e ab los uls, qui són estrumens d'aquela manifestació; e efatus manifesta lo concebimén de dins ab la lenga e ab lo movimén, e fa la manifestació en la vou. Per asò efatus no pot éser de la esència de veser per raó de la differència que és enfre amdós segons estrument e object.

[2.-] Auditus no espacialifica lo son en vou mas que reeba aquela vou espacialificada, per so que reeba ⁶⁹ la manifestació de fores e que la don a la concepció de dins; e efatus espacialifica lo son en vou e tramet defores la concepció de dins, per so que auditus la reeba e que seguesca la fi de la concepció de dins, la qual és la manifestació que és reebuda en la vou; e per raó d'asò cové que sia differència enfre la un sen e l'altre; e encara per raó dels estruments qui són diverses, so és a saber, la lenga e les oreles, / e asò mateix dels objects.

"aquela vou espacialificada per so que reeba" manca a G.

[3.-] Odoratus no à apetit ni estat natural a manifestar la concepció de dins en la vou; e à propri estrumén, so és a saber, lo nas; e propri object; e per asò cové ésser differència enfre él e efatus.

[4.-] Gustus no mou la lenga a parlar, ans mou aquela a gustar; ni efatus no mou la lenga a menjar, ans mou aquela a manifestar los secrets de dins, e a enprendre aquels en la vou; e car en l'estrument qui és lenga partessipen amdós diversamén e lurs objects són diverses, cové que sien distins per esència e per propietat.

[5.-] Tactus no manifesta los secrets concebuts en la vou, e manifesta aquels en la carn, e'l seu object és toquar. E l'object d'afatus és manifestar los secrets de dins concebuts segons entendre o ymagenar; e per asò cové que sien distins particulars gustus ⁷⁰ e afatus.

Sic. Evidentment s'ha de llegir "tactus".

[6.-] Enfre afatus e la lenga és differència, car la lenga és estrumén de gustus, e de efatus és cors per si mateixa visible e toquat, e efatus és invisible, / no palpable; e si la lenga era tallada, per tot asò no's perdria l'estint natural de la manifestació, enaxí con la potència vesiva, que no's pert en quant reman potència sustentat en aquella estint natural a veer. E si enfre la lenga e affatus no era differència esencial, taillada la lenga se perdria l'estint natural de la concepció de dins en la manifestació de fores, lo qual perdimén és impossible, segons que d'assò avem sperienza; e assò mateix és manifestat en los hòmens muts, qui no poden parlar, los quals parlarien si efatus e la lenga eren una cosa mateixa en nombre.

[7.-] Enfre conceptus, qui és dedins, [e] affatus cové ésser differència,

car aquel conceptus és fet per entendre o ymagenar o ensems en home; e en los irracionals ⁷¹ per ymagenar tan solament; e con aquests no sien de la esència del sen comun, e effatus sia de la esència del sen comun, car sent la manifestació / de la concepció, cové que sia distinció enfre éls ⁷² e la concepció, car si no u era, no seria mihià qui sentís la concepció e qui la manifestàs en la vou moguda espasificada en lo son, e seria la manifestació de la concepció pus natural object a manifestabilitat no sensada en la vou no conjunta ab la concepció; la qual vou no és sensada que a la sencitivitat, en la qual la concepció és sustentada en quant la sua empremsió és figurada en la sencitivitat e sencibilitat, e s sustentada e moguda, e assò és impossible e contra cos de natura e contra la major propinquitat e veynansa e ⁷³ concordansa de la que és enfre la entellectivitat e ymagenació e la sencitiva, que és enfre propinquitat e veynansa e concordansa de la entellectivitat e ymagenació, e les cozes no sensades.

G "irracionals".

G "ela".

"contra la major propinquitat e veynansa e" manca a G.

[8.-] Enfre ymagenació e efatus és differència, car ymagenació no és de la esència de la / sencitiva; e aquest efatus que nós ensercam és de la esència sencitiva, car si eren ⁷⁴ .I^a. cosa mateixa en nombre, seguir s'ia que totes vegades que hom parlàs, ymagenàs; e que totes vegades que hom ymagenàs, parlàs; e encara que ls hòmens enbriacs ho malautes per frenesís o qui són orats, qui parlen sens ymagenar, ymagenassen; la qual cosa és impossible, segons que d'assò avem speriensa.

G "era"

[9.-] Enfre ànima racional e afatus, e encara enfre la potència vegetativa e elementativa, és differència, car si eren .I^a. cosa en nombre, afatus e aquestes potències, molts inconvenièns se'n seguirien; los quals per si són manifestes perquè aquesta raó no qual més multiplicar paraules.

[10.-] Enfre afatus e home à differència, car home és lo tot e afatus és .I^a. part d'aquel; e enaxí con home veu sots raó de visus, e ou sots raó d'auditus, qui són les sues parts, e el mou aqueles a lurs objects, enaxí home parla sots raó de afatus, lo qual mou ⁷⁵ a son propri object, qui és la manifestació de la concepció que el reeb de dins per so que a altres hòmens pusca manifestar son voler e son ymagenar, e les cozes que són mester a son viure e a sa perfecció; perquè enaxí con hom pot dir que hom entén e vou, enaxí pot dir que ⁷⁶ parle, e enaxí con entén ab entenimén, enaxí parle ab lo .VI^{en}. seyn.

"mou" manca a G.

"hom entén e vou, enaxí pot dir que" manca a G.

DE LA .III^a. PART

En aquesta part donam diffinició d'affatus, e esplanam aquela, e de la esència d'afatus conexensa donam.

Affatus és aquela potència ab la qual animal manifesta en la vou a altre animal la sua concepció.

L'orgue d'afatus és la lenga, e lo seu estrument és lo moviment qui comensa en lo polmó, on se pren la concepció que subsecivamén ⁷⁷ ve en la lenga, e de la lenga en lo paladar, e n los locs dels vocals, e forma's en la vou on és fora la manifestació / de la concepció de dins. Aquest moviment és linia contínua, e la sua rayl està en los membres sensats que dits avem, e la part en que no és sensada és la vou.

G "subsecutivament".

Aquesta linia és elementada, e en part és sensada e en part no és sensada,

segons que dit avem; e en quant és sensada està la vou en potència, e aportada en actu succesivament e artificial en la part en què no és sensada, so és a saber, en vou; enaxí con és aspirat l'actu del gustar per moviment en salvi [sic], e asò mateix del toquament qui ab moviment ateyn son object.

L'object de afatus és la manifestació de la concepció de dins la figura, de la qual manifestació apar en la vou, la qual afatus spacificca del son, e aquela vou vest de la semblansa de la concepció, la qual semblansa és la manifestació que mou l'efatus, e l'efatus mou lo seu orguen, e l'orguen mou l'estrument qui és movable, e en lo movable és sustentada la vou, e en la vou la manifestació. /

Ab aquest effatus és Déus loable o manifestable e nomenable en la vou, en la qual és pus noble que auditus; car auditus és passiva potència en la vou, en quant la pren, e afatus és potència activa, en quant la forma. És doncs afatus segons comparació de Déu pus noble sen que auditus e que neguns dels altres seyns, con sia assò que Déus sia nomenable e no sia vesible, odorable, gustable ni palpable.

On con sia assò que afatus sia tan noble sen e aporta més de mèrit que neguns dels altres, gran injúria és estada feta a él per los antics ensercadors de veritat en les cozes naturals, car tant de temps ha estat no conegut.

[EXPLICIT]

Fenit és aquest tractat en la ciutat de Nàpols, en l'ayn de la Encarnació de mil e .CC.XC.III., en la vespra de Pascha; lo qual tractat és compilat a glòria e a honor de Nostre Seynor Déus. Amèn.